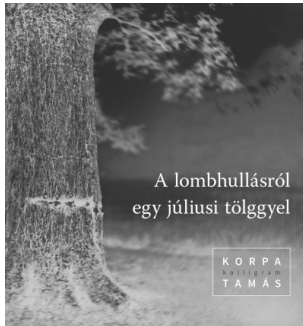

KOLOZSI BLANKA

„levélzaj, éber másolás”

KORPA TAMÁS: A LOMBHULLÁSRÓL
EGY JÚLIUSI TÖLGGYEL

**Kalligram Kiadó
Budapest, 2020
96 oldal, 2990 Ft**

”

Az irodalom- és kultúratudományos diskurzusban hangsúlyos szerepet betöltő biopoétikai irányzat figyelmének és érdeklődésének előterében többek között olyan nyelvi műkődések megalkotása, feltérképezése és kérdőre vonása áll, amelyek az emberi gondolkodással szoros összefüggésben az életről mint olyanról közvetítenek, illetve hoznak létre valamifajta tudást performatív módon, újragondolva ezáltal élő és élettelen, illetve emberi, állati és növényi hagyományos státuszát, s ezek viszonyait. Ebbe az elméleti horizontba ágyazható be Korpa Tamás harmadik, 2020-ban a Kalligram Kiadó gondozásában megjelent, *A lombhullásról egy júliusi tölgygel* című kötete, amelynek versbeszélője – a tájköltészet hagyományait is gyökeresen újraírva – olyan versnyelvet működtet, amely az egymást átjáró és egymással mellérendelt viszonyban lévő emberi és természeti minőségek párbeszédét teszi valamiképpen hallhatóvá, nyelvileg leírhatóvá. Hogy ebben a költészetben az adatközlőként és beszédpartnerként jelenlévő fák nem válnak az ember tulajdonaként kiszajátíthatóvá, s a természet sem díszletként vagy statikus háttérként funkcionál, arról a famentes papírra nyomtatott könyv materialitása is számot ad, miközben a kötet lírai nyelvének anyagi létmódja ugyancsak hangsúlyos szerepet tölt be a versek poétikai és retorikai építkezésében.

Ha formálisan meg is különböztethető egymástól fa és ember, adatközlő és lejegyző, a kötet olvasásának egyik alapvető tapasztalata éppen az, hogy e két dimenzió nem igazán különíthető el egymástól élesen, s nagyon sok esetben már az is nehezen határozható meg, hogy az egyes versekben kinek vagy minek a hangját halljuk, kinek kölcsönöz hangot a versbeszélő. Nem csupán arról van szó ugyanakkor, hogy a személyesség – amely egyúttal a természetben otthonra találó lírai énhez kötődő tájköltészeti hagyomány egy jellegzetes vonása – kiiktatódik, hanem többek között arról is, hogy maga az emberi jelleg legtöbbször hibrid formákban jelenik

meg. A zárt, egységes szubjektum képzete voltaképpen felbomlik ebben a mellérendelt viszonyrendszerben, az emberi tulajdonságok, tárgyak és funkciók leginkább nyomokként válnak az antropomorfizmusokban bővelkedő költői nyelvben a bejárt vidék fáinak és természeti képződményeinek szerves tartozékaivá („tobozokkal dauerolt lomb”, „Parkinson-kóros fa”, „vajúdó hófelhő”, „higgadt fagy”, „betört koponyájú diók”), miközben ugyanez a retorikai működés felelős a szubjektum dezantropomorfizációjáért is („omlásveszélyes szájak”, „verejték vízrajza homlokunkon”, „jegenyealkatú fiatalember”, „tűlevelű cseléd lány”, „fürtökben lógó fülkagylók”).

A kötetben mindemellett alapvető feszültséget eredményez az a tény, hogy az emberi nyelven artikulálódó versbeszéd eredendően humán jelleget ölt a hangkölcsonzés alakzatában, s a környezet megszólaltatásában központi szerepet játszó percepció jellegzetesen emberi karaktere sem függeszthető fel ebben a folyamatban: hogy emberi szem tekint körbe e vidéken („kis optikai szoba, az arcod”), s az ember bőre érintkezik e természeti képződményekkel („a lényeg a bőrkontaktus a földdel”), a kötet egészében termékeny kiindulópontot jelent a költői nyelv működése szempontjából. Az ember tehát legfőképpen érzékszerveivel van jelen az újra és újra bejárt vidéken, tekintetét hordozza körbe az ismerőségében is idegen erdőben, s minthogy képtelen a fák bőre alá bújni és érzékeikkel tapasztalni meg a világot, a hallgatásban, illetve hallgatózásban jelöli ki szerepét a növényi létformákhoz való közelítésben, s ezeket a mozgásokat, illetve érintkezéseket, találkozásokat tapogatja le, hozza létre és ismétli meg nyelvileg. A testi és nyelvi tapasztalattá váló idegenség ráadásul az én és a saját vonatkozásában is megnyilvánul, az önmagába zárt, biztos középponttal rendelkező szubjektum helyett a testben detektálható én egy ismeretlen Másikká, az éntől belülről leválaszthatóvá és így nyelvileg megszólíthatóvá válik („rakódj le lépéseid alján. de ne pihenj a talpadban valahol.”, „összerázkódik benned valaki. körül nézel, látta-e valaki.”). A testi érzékelés korlátjainak megtapasztalásából adódóan nagyon gyakran az érzékszervek éntől való leválasztásának szükségszerű imperatívusza is megfogalmazódik, felidézve Nietzsche kopott metaforáinak képét az emberi érzékszervek vonatkozásában („de most hagyd le magadtól a füled, és engedd, hogy megkeményedjenek a dobhártyáid, és agyonhallgatott héjakként hulljanak a lábad elé.”), miközben éppen a korlátozottság belátása képes termékeny módon működtetni e végletekig feszített és érzéki versnyelvet („a lépések pontatlanok, tehát használhatók valamire.”).

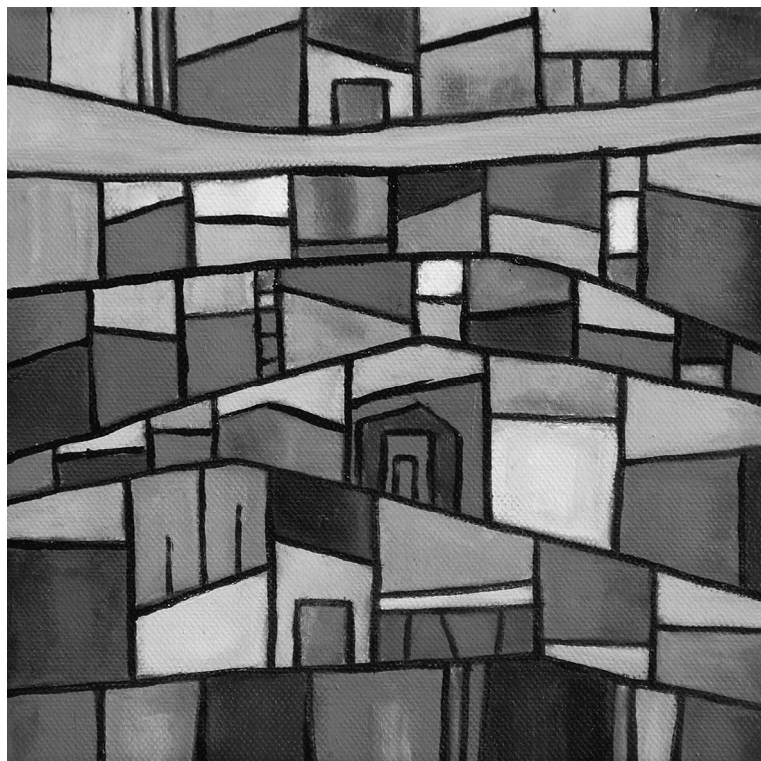
A szerző korábbi kötetéhez hasonlóan *A lombhullásról egy júliusi tölgygel* is meglehetősen érzékeny a különféle hangjelenségekre és azok összegyűjtésének, illetve versbe gyűrésének lehetőségfeltételeire. Nemcsak a nyelvi megalkotás, illetve a környezet emberi nyelven történő megszólaltatása kerül azonban előtérbe, hanem maga a hang médiuma, materiális létmódja, s az a szempont, hogy a hangadásra vagy zajkeltésre képes létformák által keltett hangok és zajok közege minden esetben megegyezik, a levegő az, amely teret ad a megszólalásnak, és lehetővé teszi a hallást, s így bizonyos módon megszünteti az éles határt az artikulált emberi beszéd és a természet hangjai, zajai között, homogénné téve ilyen módon a levegőben fennakadó hangok együttes jelenlétét. A természet belső mozgásai és spontán önszerveződése révén keletkező hangok – mint például a levélzaj, a patak csobogása vagy az ágak neszezése – implikálják az ember számára a környezettel való párbeszédet, miközben a hallás és a hangoknak vagy zajoknak való értelemtulajdonítás – minthogy a jelentéssel bíró hangok és az értelmet mellőző zajok megkülönböztethetősége is alapvető kérdés („örökös fordí-

tásban, / vízről jégre, jégről vízre, a megszólalásig hasonlóan, de csak addig”) – nem válik elsődleges, illetve megkérdőjelezhetetlen megismerési móddá. Azok a belső, nyelvileg megképződő mozgások válnak ehelyett fontossá, amelyek e kihallgatás vagy még inkább ráhallgatás során, a környezetével társias, mellérendelt viszonyban lévő emberi versbeszélőben keletkeznek és artikulálódnak. S miközben az erdőben járó ember egy diktafon segítségével le is választja a természetről annak hangjait, hogy összegyűjtse és rögzíthetővé, tárolhatóvá, s később, a hang eredeti forrásának távollétében is előhívhatóvá tegye azokat, az emberi hang leválaszthatósága mellett („felemeli a hangját, és odébb tolja”, „a hangját maga előtt tolja”), arról is szót ad e nyelvi működés, hogy az emberhez sem csupán a tagolt beszéd hangjai kötődnek, hanem egyúttal azok a zajok is, amelyeket kizárólag közvetlen környezete képes megszólaltatni, kihangosítani („lépéseiket szinkronizálja a kavicságy”).

Az a szempont is előtérbe kerül egyúttal a kötet verseiben, hogy sajátos materialitása révén maga a levegő és a víz is képes az emberi hang hordozójává, illetve tárolójává válni („egy napokkal ezelőtti sóhaj mostanában ideerő szelénél nem ismerek szívszorítóbb csapdát”, „ismerős rádióadás szól a közelben. / egy régtől özvegy meggyfa lombja ejtette foglyul”, „a patak évtizedekig tárol minden hangos szót.”), nem beszélve a kérdéskörnek azon aspektusáról, hogy az emberi kultúrában a művészi megszólalás materiális alapját eredendően a természettel való keveredés hozta létre („időnként beleaprítok egy kupac kéziratot is, saját hangomat.”, „a lámpaoltás előtt kifent grafitceruza. csordultig mondanivalóval”, „hársfa, hársfa (...), / eltűnt a beszédükből valami. / hárfá, hárfá, ismételtgették”). Amellett tehát, hogy az embert szükségszerűen elkísérik a természetbe a tőle csaknem elkülöníthetetlen különféle eszközök, illetve tárgyi tartozékok és így a lírai nyelvben létesülő hibrid minőségeknek is óhatatlan összetevője lesz a gépi, tárgyi elem („feszített víztükrör egy talpas kristálypohárban”, „rám fonódott hűséges borostyánfűzőmmel”, „a gyökerek földbe sülyesztett abrongsos szoknyájáig lesugároz az / elengedés”), fontos szerepet játszanak a lírai gondolkodásban és megismerésben a fából készült tárgyakkal való találkozások is, amely tárgyak a növényi létforma egy merőben más jellegéről és tapasztalatáról tanuskodnak („egy fiatalon elhunyt bükk önéletrását olvasod, / az éjjeliszekrényét”, „de láttál már jégesőben végrendelkező fát, amint vezérágait / összekulcsolva facsarni kezdi lombját? / papírod legyen.”). A kötetben fellelhető hibrid minőségek tehát nem csupán az emberi, állati és növényi létformák, illetve tárgyi tartozékok keveredésében figyelhetők meg, hanem natúra és kultúra elválaszthatatlanságának vonatkozásában is, amit a versekben működtetett lírai nyelv (meta)poétikai tudatossága és a dolog anyagosságára való érzékenysége folyamatosan érzékeltet.

E kevert minőség fontos összetevője lesz ugyanakkor az ismerősségében is idegen, illetve idegenségében is ismerős erdőben megjelenő természetfeletti is. A nyelvileg konstruálódó vidék bibliai képekkel telítődik („és eljön a feltámadás napja”, „macskakövenként szedték fel a damaszkuszi utat”, „a lombok színeváltozása”, „a fűrészpör, ami a tudás fájából megmaradt”), amelyek a Pilinszky *Apokrifjében* megjelenő ember utáni világ atmoszféráját is e poétikai építkezés konstitutív jegyévé teszik, miközben a versekben többszörösen visszatérő, le-tört szárnyú, megbilincselts angyal, kinek cérnávékonyra váló glóriáján számolni lehet az égvűrűket, ugyancsak magával hozza a halál, a pusztulás, a hiány és az erózió tényét a fűrésztől hangos erdőbe („eljön a tönkkiszedő, itt van, finomszemű láncot akaszt ránk, / kirántja a gyökérgödrökzsinórokat a földből.”). Abba az erdőbe, amelynek éppen élő, lélegző, szüntelenül mozgásban lévő és e mozgások révén önmagából hangokat kibocsátó jelenléte teszi le-

hetővé az emberi versbeszélő számára a társlétezőként tételezett természeti létformákkal való párbeszédet, tovább árnyalva ilyen módon azt a kérdést is, hogy mely létező kölcsönöz a másoknak hangot, mi biztosítja a lombhullásról való beszéd, s egyáltalán, a megszólalás és megszólítás lehetőségét. Egy olyan erdőbe vezeti be az olvasót Korpa Tamás legújabb kötetével, amelynek nevekkkel és koordinátákkal jelölt volta is e táj referencialitását és realitását hangsúlyozza, s amely realitás és világtapasztalat ugyanakkor emberi érzékszervekkel vagy az emberi nyelv közvetítésében szükségszerűen megragadhatatlan. Ez a belátás azonban nem zsákutcát eredményez, hanem a növényi létezőkkel való párbeszéd lehetőségének újragondolását, s annak körüljárását, hogy az ember korlátozott nyelvi és érzékszervi lehetőségével hogyan közelíthet mégis (és éppen ezek révén) e tőle eltérő, ám vele szorosan összefonódó, gondolkodásában és nyelvében is gyökeret eresztő természeti létformákhoz.

Létrák az erdőben 28. olaj, vászon, 20×20 cm, 2019.